ماڵی بەر ئاگر

خوێندنەوەیەکی چیرۆکی «ماڵی بەربا»ی سولەیمان دڵسۆز

قەرەنی ئەحمەد ئاغایی
(پیرانشار)

بۆ ئەو کەسانەی بەشێوەیەکی جیددی لەگەڵ ئەدەبیات ڕەفتار دەکەن شتێکی زۆر هەست پێکراو هەیە، ئەویش ئەوەیە: دەقی وا هەیە خوێنەران بەدوای خۆیدا دەکێشێ و ئیزن دەدات بیر لەو شتانە بکەنەوە کە لە دنیای واقیعدا لێیان قەدەغە کراوە. ئەو جۆرە دەقە ڕێگە بە خوێنەرانی دەدا ڕووبەڕووی ئەو بیرەوەرییانە ببنەوە کە ڕاستەوخۆ وەک حەقیقەتێکی گومان لێکراو لە مێشکی مرۆڤدا پاپۆکەیان خواردووە و وایان لێدەکات چێژ لە دەربڕینی حەزە دەروونییەکانیان وەربگرن، واتە ئەو شتانەی لە نەستدان لە ڕێگەی چونیەک سازی (هماننند سازی) و دوانەبیری (همزاد پنداری)یەوە لە تەک نەستی دەقێک جارێکی تر سەر هەڵدەدەنەوە و مرۆڤ تا سنووری ئارامی پەلکێش دەکەن.

بەڵام هەست هەمیشە وەک دۆڵپایەک خەریکی تێکدانی ئەو ڕێگایانە بووە کە مرۆڤ هەر لەوێوە دەیتوانی گریمانە دەروونییەکانی خۆی بکاتەوە و خۆی لە کێشە دەروونییەکان ڕزگار بکات، ئەو گریمانە دەروونییانەی هەر لە منداڵییەوە لە ناخی مرۆڤەکاندا شکڵیان گرتووە و لەسەریەک کەڵەکە بوونە.

لە چیرۆکی «ماڵی بەربا»دا کێشەی نێوان هەست و نەستی مرۆڤ و بەتاڵ بوونەوەی گریمانە دەروونییەکانی خوێنەر، بەهۆی نەستی چیرۆکەکە، کە وەک چیرۆکێکی تر لە پەراوێزدا دەژیت، خاڵێکی بەرچاوە، ئەگەرچی کەمتر نیگای خوێنەر بەلای خۆیدا ڕادەکێشێ.

ئەو دوو چیرۆکە هاوکات لەگەڵ یەکتردا دەگێڕدرێنەوە و کۆتاییان دێ کە ئەوەش لە چڕوپڕبوونی دوو هێمای سەرەکیی چیرۆکەکەدا شاراوەیە، «با»چیرۆکی سەرەکی یان ڕووبەر دەگێڕێتەوە و «ئاور» چیرۆکی لاوەکی یان قووڵایی.

بەر لە هەر شتێک ئەوە ڕوون بکەمەوە ئەوەی ئێمە بە چیرۆکی سەرەکی یان ڕووبەر ناوی دەبەین گێڕانەوەی چییە یان بۆچی پێمان وایە چیرۆکێکی ڕووبەرییە؟

«پێرکیرۆ» لە کتێبی «نیشانەناسی Semi-ologie»دا دوو شێوە دەلالەت لێک جیا دەکاتەوە کە دژ بەیەکن.

١- نیشانەی مەنتیقی.

٢- نیشانەی عاتیفی (بەیانی).

نیشانەی مەنتیقی بەشێوەیەکی گرێبەند، عەینی، ئاقڵانە و ئینتزاعی، لە ڕووی ئاگاییەوە دەستنیشان دەکرێ و نیشانەی عاتیفی بەشێوەیەکی سروشتی، زەینی و ئیحساسی، تاڕادەیەکی زۆر لە ڕووی نائاگاییەوە هەڵدەبژێردرێ.(١)

بە بڕوای نووسەری ئەم چەند دێڕە هەڵبژاردنی «با» وەک هێمایەک لەم چیرۆکەدا بەشێوەیەکی ئاگایانە بووە، کەوابێ ناتوانێ باس لە ویستە دەروونییە سەرکوتکراوەکان بکات. هەڵبەت «با» جاروبارە ئەو

سولەیمان دڵسۆز

تایبەتمەندییەی خۆی لە دەست دەدات، بەڵام ئەو ساتانەش ناتوانێ بە تەنێ ڕۆڵەکەی خۆی بگێڕێ، بەڵکو وەک ئامرازێک خۆی دەداتە دەست ئاگر تا گڕ و بڵێسەکانی خۆشتر بکات.

«با» لێرەدا سیمبۆلێکە بەهۆی زانستەوە هەڵبژێردراوە، کەوابوو تایبەتمەندیی سیمبۆل ئاسای خۆی لەدەست دەدات و تا ئاستی تاکە مانایەک دادەبەزێت. با، هێمایەکە وەک داگیرکەر کە ڕەنگە لە ڕووی مەترسییەکەوە هەڵبژێردرابێت، دواتر ئەوە ڕوونتر دەکەمەوە.

با، بۆ گەیاندنی پەیامێک هەڵبژێردراوە و پەیام، چێژێک نییە کە ئەدەبییەت دەیدات بە ئێمە و ئەو شتە نییە کە ئەدەب دەخوڵقێنێ، چونکە ئەو باسە، یان ئەو پەیامە کارەساتێکە کە تەواوی کۆمەڵگا ئاگاداری هەن و دووپات بوونەوەی دەتوانێ لە ڕووی ویستێکی ئایدیۆلۆژیکی بێت. چێژ وەرگرتن و خوڵقانی ئەدەبییەت لەم چیرۆکەدا لە گەورەیی ڕۆڵی ئاگرە کە وەک چیرۆکێکی تر یان وەک نەستی دەقەکە خەریکە لە پەراوێزدا دەژیت.

ڕەنگە لە یەکەم هەنگاودا ئەم پرسیارە لەبەردەمان قوت بێتەوە کە نەستی دەقی ئەدەبی چۆن پێک دێت؟ دواتریش ئەو پرسیارە کە نەستی چیرۆکی ماڵی بەر با لە چی پێکهاتووە؟

پێویستە ئاماژە بەوە بکەم کە ئایدیۆلۆژیا بۆ بەردەوام بوونی بۆنە کۆمەڵایەتییەکانی خۆی، بێ لادان لەهیچ ڕێسایەک ئەو دژایەتی یان بەرەنگارییەی کە لەنێوان نەست و هەستدا هەیە، لەناو دەبات. بەشێوەیەک کە بۆ تێگەیشتنێکی ساناتر لە شێوە دەربڕینێکی کلێشەیی یارمەتی وەردەگرێت کە بەلای هەستدا دەشکێتەوە، کەچی دەقەکان بۆ هەمیشە ناتوانن پەیڕەوی لەو ویستە ئایدیۆلۆژییە بکەن و سەرەڕای ئەوە ئایدیۆلۆژیاش لە بەدیهێنان و هەماهەنگ کردنی نووسراوەیەکی بەم شێوەیەدا هەمیشە سەرکەوتوو نییە. دەق بیەوێ و نەیەوێ باس لەو کەڵکەڵە دەروونییانە دەکات کە ڕەنگە دژ یان بەرەنگارێک بێت لەوەی ئایدیۆلۆژیا دەیەوێت. من لە پۆلێنکردنێکی لاواز و نازانستیدا خۆتێهەڵقوتاندنی نەست لە دەقدا و لە ئەنجامدا بەدیهاتنی نەستی دەق ئا بەم شێوەیە پێناسە دەکەم:

١- خۆ تێهەڵقوتاندنی نەست لە دەقدا لە ڕێگەی وشەوە.

٢- خۆ تێهەڵقوتاندنی نەست لە دەقدا لە ڕێگەی ڕستە یان دێڕەوە.

٣- خۆ تێهەڵقوتاندنی نەست لە دەقدا لە ڕێگەی چەندین وشە و ڕستە و گوزارەی بەربڵاو لە هەمان کاتیشدا بەیەکەوە هەماهەنگ، یان بە وتەیەکی تر پەیوەندییەکی ئۆرگانیکی ئەو وێنە بەربڵاوانەی کە وەک پرۆسەیەک لە پەراوێزی دەقدا بتوانین دەستنیشانی بکەین.

خاڵی یەکەم و دووەم خزینی کاتیی زمانن کە ناتوانن جێگیریی پتەوی ئایدیۆلۆژیا تووشی لەرزین و ڕووخان یان تووشی قەیران بکەن، بەڵام خاڵی سێیەم کە تایبەتمەندیی چیرۆکی «ماڵی بەر با»شە دەتوانێ چیرۆکێکی چەند توێژ و چەند لایە بەدی بێنێ. بۆ تێبینی دەبێ ئەوەش بگوترێ کە لە خاڵی سێیەمدا بە کەڵک وەرگرتن لە نیشانەکانی عاتیفیی دەق دەتوانێ بگاتە کاملبوون و ڕێگە بۆ خوێندنەوەی جۆراوجۆر خۆش بکات، بەڵام ئەم پرسیارە کە لە دەقدا ئەم چەند خاڵە چۆن بەدی دێن، پێویستی ڕوونکردنەوەیەکی دیکە هەیە، چونکە دژ بەوەی ئێمە ڕەنگە بیری لێ بکەینەوە، نەست ڕاستەوخۆ ناتوانێ لەنێو نووسراوەیەکدا خۆی وەدەربخات. نەست کۆمەڵێکی پرشوبڵاوە و بە قەولی «لاکان» لە وێنەکردنی خۆیدا دەورێکی لاواز دەبینێ، ئەوەش بەو هۆیە کە ناوەرۆکی نەست ناوەرۆکێکی وێنەییە و لیۆرێژی وێنەیە. کەوابوو نەست بەزمانەوە

بەسراوەتەوە و ئەوە زمانە کە ناوەڕۆکی نەست لە توێکڵی هێما یان لە ڕێگەی دووپات بوونەوەوە بەرجەستە دەکات.

ئێستا پاش ئەو پێشەکییە دەمەوێ ئەوە ڕوون بکەمەوە کە نەستی چیرۆکی «ماڵی بەر با» لە چی پێکهاتووە و باس لە چی دەکات؟ پێشتر باس لەوە کرا کە ناوەڕۆکی نەست لە ڕێگەی دووپات بوونەوە و لە قاڵبی سیمبۆل لە چوارچێوەی زماندا زەق دەبێتەوە. لە «ماڵی بەر با»دا لە ڕێگەی هێمای ئاگر و دووپات بوونەوەی ئەو باسوخواسانەی کە تاڕادەیەکی زۆر لە پەیوەندی لەگەڵ ئاگردا خۆیان نیشان دەدەن، هاتۆتە بەرهەم. بە ڕوون بوونەوەی ئەوە کە ئاگر سیمبۆلی چییە دووپات بوونەوەی ئەم کەڵکەڵە دەروونییە خۆی بەدەستەوە دەدات و ڕێگە بۆ دۆزینەوەی ئەم حەقیقەتەی کە بەدوایدا دەگەڕێین، خۆشتر دەکات. کەوابوو دەبێ بزانین ئاگر سیبمۆلی چییە؟

«با، ئاگر، ئاو، خاک» چوار ڕەگەزی سەرەکیی سروشتن. چوار ڕەگەز کە هەم ژیان دەبەخشن، هەم گیان دەستێنن. ئاور لە سەرمای سەختی زستاندا گەرمت دەکاتەوە و بووە بەهۆی دروستکردنی ئاسن کە گرینگترین ئامرازێکە لە ژیانی مرۆڤدا، دەتسووتێنێ و دەشتکات بە خۆڵەمێش.

ئاو کە تینوێتی دەشکێنێ، دەبێت بە لافاو و وێرانت دەکات. با، کە بێ ئەو هەناسە ناکێشرێ، دەبێ بە تۆفان و وڵات خاپوور دەکا. هەڵبەت یەکێ لە تایبەتمەندیی سیمبۆلەکان ئەوەیە هاوکات لە ژیان و مەرگ، چاکە و خراپە، تاریکایی و ڕووناکی دەدوێن. جێگەی خۆیەتی پەیوەندی و کۆبوونەوەی دوو دژی ئاوەها لە زەینی سووژەشدا ڕەچاو بکرێ. فرۆید دەڵێ: «تەواوی کردەوەکانی مرۆڤ لە دوو دەستەی غەریزەی ژیان و مەرگ سەرچاوە دەگرن. غەریزەی ژیان مرۆڤ بۆ لای ژیان پەلکێش دەکات کە دەسمایەکەی شەهوەت ژین مایە (زیست مایە)یە و بەشی پتری جەخت لەسەر کردەوەی جنسی دەکاتەوە، غەریزەی مەرگیش مرۆڤ بۆ لای وێرانی و خاپوور بوون پەلکێش دەکات کە بەشی پتری لەسەر کردەوەی توندو تیژی و وێرانکاری چڕ بۆتەوە.» (٢)

باشلار دەڵێ: «ئەو پارادۆکسە، دیالکتیکی تایبەت بە هێمایە بەڵام لەناو هەموو سیمبۆلەکاندا «ئاگر» لە هەمووان ڕاشکاوانەتر ئەو دوو دژە بەیەکەوە کۆ دەکاتەوە.» وەک دەڵێت: «لە بەهەشت دەدرەوشێتەوە و لە دۆزەخدا دەسووتێت.» (٣)

ئاگر هەم لە دەروونەدایە و هەم لە دنیای واقیعدا. لە ڕاستیدا ئەگەر ئەم ئاگرە لە دەروونداا نییە ئەم چەند ڕستەیە کە لە فۆلکلۆر وەرگیراون باس لە چی دەکەن؟

ئاورێکم بەربۆتە دەروونێ یەک لە دەروونخانێ
نە بەبای دەکوژێتەوە نە بە پڕیشکە پڕیشکی ڕێژنە بارانێ
نە بە پاچان، بە پێمەڕان، نە بە گڵ وەسەر هەڵدانێ(٤)

سیمبۆلەکانی ئاگر ئەوەندە زۆرن کە ڕەنگە تەنیا و تەنیا نێوبردنیان لاپەڕەیەکی زیاتر پێویست بێ. هەر بۆیە دەگەڕێمەوە سەر باسی چیرۆکەکە و ئەوە کە لەو چیرۆکەدا ئاگر سیمبۆلی چییە؟

ئاگری سۆبە سیمبۆلی ئارامی و دامرکانە. بە وتەی باشلار: پەنا سۆبە شوێنێکی لەبارە بۆ خەیاڵپڵاو کردن و بۆ ئازادکردنی ویستەکان. پەنا سۆبە ئەو شوێنەیە کە «ئاور وەک ویژدان و شعووری ئەم خەڵوەتە دەدرەوشێتەوە.» ئەو ئارامییە لە چیرۆکەکەدا یەکەم هەنگاوێکە کە ژنی شێرزاد هان دەدات باس لە تەنیایی و ئارەزووی پێکەوەبوونی خۆی و شێرزاد بکات:

«ئاگری سۆبەکە کەمێک زیاد کە شێرزاد.. بای دێ.» (٥)

دووپات بوونەوەی ئەو باسە لە چیرۆکەکەدا لە چەند شوێنی تریشدا دەبینرێ، بۆ وێنە ئەوکاتەی شێرزاد شێرەی سۆبەکە بەلای چەپدا بادەدات. مۆمیش لەم چیرۆکەدا هەمان تایبەتمەندی هەیە. پەنا مۆم جوانترین شوێنی خەیاڵپڵاوکردن و داسوکنانە کە هەر کات بەهۆیەک لێک هەڵدەوەشێتەوە.. ئاگرێک کە لە لێکخشانی دوو شت بەدی بێت، سیمبۆلی مەیلی سێکسییە. لە کۆمەڵگای ئێمەشدا کاتێک دەگوترێ «ئاورم بۆی تێبەربوو» بە مانای عاشق بوون و خۆشەویستی ڕەگەزی بەرامبەر لێک دەدرێتەوە و جێگرەوەی وتەیەکی جنسییە، یان ڕستەی «گەرم داهاتووە» کە جەخت لەسەر بزووتنی مەیلی سێکسی کەسەکانە، گشتی ئەوانە ڕەگیان لەناو مێژووی دەروونناسیی ئەم نەتەوەیەدایە.

گەڕانەوە سەر مێژووی بەدیهاتنی ئاگر ڕەنگە باسەکە ڕوونتر بکاتەوە. «ژان پێر بایار» لە کتێبی «ڕەمز پەردازیی ئاگر»دا سێ شێوەی ئاور هەڵکردن لە ڕێگەی لێکخشانەوە دەستنیشان دەکات کە فریزێر ئامازەی پێکردوون. لێرەدا تەنیا سادەترین شێوەی و ئەو شێوەیەی کە لە باسەکەمانەوە نیزیکە بە کورتی باس دەکەم.

لە ڕابردوودا بۆ هەڵکردنی ئاور دارێکی تیژ و درێژیان بە شێوەی ئەستوونی لەسەر پارچە دارێک کە دانرابووە سەر زەوی، دەسووڕاند. ئەوەندەیان دەسووڕاند تا دارەکەی ژێروو کون دەبوو، ئەوسا گەرم دادەهات و چەند پزیسکێک و ئاورەکە بە تەواوی دادەگیرسا.(٦) باشلار دەڵێ: «ئەم ئاگرە کە منداڵی دوو دارە، بەر لە هەموو شتێک سەری دایک و بابی خۆی دەخوات و هەر لێرەوەیە کە باسی گرێی ئۆدیپ دێتە ئاراوە.»

لەنێو کۆمەڵگای ئێمەشدا زۆرجار دێتە بەرچاو کە منداڵ بە ئاور بشوبهێنن، کە پێم وانییە لە باسەکە دوور بێت. بۆ وێنە لە ڕاست منداڵێکی بزۆز دەگوترێ: «دەڵێی ئاوری قودرەتە یان منداڵێکی ئاورتێبەربووە یان دەڵێی ئاگر پارەیە و..تاد.»

ئاشکرایە لەنێو تەواوی ئەو ئامرازانەی کە لە دنیای ئەمڕۆدا ئاگریان پێ هەڵدەکرێت، شەمچە لە هەموویان پتر ئاماژە بە لێکخشان و پتر لە هەموو شێوەکانی تری ئاگر داگیرساندن لە کردەوەی جنسی نێزیکە.

«دەستم لەو شەمچەیە گێڕا کە نیوەی دەنکە سووتاوەکانم وێدابوونەوە. بێدەنگیی ژوورەکە وڵۆمی شەمچەکەی ئەوەندە زیاد کردبوو، بە خشەی هەڵبوونی، خەو یان بێداریی کوڕەکەمان لەناو جێگەدا سووڕا. خێرا ئاورێکم... خێرا ئاورێکی دایەوە و من بە پەلە چاوەکانم قووچاندن..»(٧)

لەم چەند دێڕەی سەرەوەدا چەند خاڵێکی بەرچاو دەبینرێ کە پێویستە لێک جیا بکرێنەوە:

١- ئەو منداڵەی کە لە تەواوی چیرۆکەکەدا بێ هیچ وەسف کردنێک خەریکە کەسایەتییەکەی دەخوڵقێ کوڕەکەیە و هیچ باس لە کچەکە ناکرێ.

٢- بۆ بە پێچەوانەی قسەی خەڵکی ئاپۆرە (بەتایبەت پیاوەکان) دەڵێ کوڕەکەمان و نالێ کوڕەکەم؟

٣- بۆ ڕاست لەکاتی هەڵبوونی شەمچەکەدا بگێڕەوە دەگۆڕێ؟

٤- دەنکە سووتاوەکان باس لە کامە ناکامی دەکەن؟

لەدواییدا پێویستە ئەوەش لەبیر نەکەین کە لە تەواوی ڕووداوەکاندا ژنەکە دەوری هەیە، واتە نەخەوتووە، پێویستە لێرەدا ئەوە بڵێم کە ڕەنگە وەڵامەکانی ئێمەش هەر پرسیار بن؛ پرسیارگەلێک کە پێویستە لەگەڵیان ڕووبەڕوو بینەوە تا شوناسی ئەو ئاگرەمان بۆ دەرکەوێ. ئەرێ بڵێی هەڵبوونی شخارتە جێگرەوەی دەربڕینێک نەبووبێ کە باس لە کردەوەیەکی جنسی دەکات؟ تۆ بڵێی بوونی منداڵێکی کوڕ و گێڕانەوە لەزمانی ئەوڕا مەترسیی بەدیهاتنی گرێی ئۆدیپ نەبێ؟

ئەو ڕووداوە جارێکی دیکەش لە چیرۆکەکەدا دووپات دەبێتەوە کە هەست دەکرێ ئەم دووپات بوونەوەیە خەریکە حەقیقەتێک دەدرکێنێ:

«بە خشەخشی کاغەزەکە کە قەڵەمەکەی لێدەخشاند، خەبەرم بۆوە..»(٨)

لێرەدا بگێڕەوە ژنی چیرۆکەکەیە، بەڵام ئەوە تەنیا و تەنیا خۆ دزینەوەیەکی ناشیانەیە و هیچی تر، چونکە ئەگەر بە وردی بڕوانینە چیرۆکەکە دەردەکەوێ لە تەواوی زەمەنی چیرۆکەکە، ژنە بەخەبەرە و ئەو قەڵەمەش لە تەواوی ئەو ساتانەدا هەر لەسەری شەوەوە خشەخشی بووە و بەهیچ شێوەیەک سەرنج ڕاکێش نییە. ئەو خۆ دزینەوەیە وەک گۆڕانی بگێڕەوەکە باشە کە تووشی ئاڵۆزی دەکا دەنا تەواوی بگێڕەوەکان بە یەکەوە هەماهەنگن و سەرەڕای هەبوونی چەند بگێڕەوە، بگێڕەوە هەر کەسێکە و بەس، دەمەوێ ئەوە بڵێم گەر بڕیارە کەسێک خەبەری بێتەوە، ئەوە کوڕەکەیە نەک ژنەکە. لێرەدا قەڵەم و کاغەز هەردووک سیمبۆلن، بەو تایبەتمەندییەوە کە دوو دارەکەی ئاوریان پێ هەڵدەکرا. لە درێژەی گێڕانەوەکەدا باس لەوە دەکرێ کە وشەکان سپی دەرچوون، وەک ئەو دەنکە شەمچانەی کە چڵە سووتاوەکانی پێدابۆوە.

من تەنیا چەند گوزارەیەکم هەڵبژاردن و باسم کردن کە پێموایە تاڕادەیەکی زۆر دەتوانن یارمەتیمان بدەن تا ئەو چیرۆکەی کە پێمان وایە لە قووڵاییدا دەژی، خۆی بەدەستەوە بدات، بەڵام تێبینی ئەوە پێویستە کە ئاماژەکردن بە تەواوی ئەو ڕستانەی باسی ئاگر دەکەن دەبێتە هۆی ئەوەی لە نەستی چیرۆکەکە نزیکتر ببینەوە، بەڵام ئەو بەدواداچوونە بەخوێنەران دەسپێرم. تەنیا داخم دێتێ ئەگەر ئاماژە بە دوو خاڵی تری ناو چیرۆکەکە نەکەم:

یەکەم: «چاوم لەو قڵفانە نەدەترازاند و بیرم لەوە دەکردەوە بەو نیوەشەوە بەچی لێکیان قایم بکەم.»(٩)

ئەوە گەورەترین داڵغەیەکە کە لەم چیرۆکەدا خەریکە دەگێڕدرێتەوە، ئەوە نەک هەر تەنیا باسی کردەوەیەکی جنسییە، بەڵکو گەیشتن بە ئاوێتەبوون و یەکێتییە، واتە ئاشتی نێوان نەفس و ڕۆح یان ئانیما.

دووەم: خاڵێکی تر لەم چیرۆکەدا دیاردەی «گیانبینی» (جان بینی)یە. «[با] شەوانی پایز بە بەرچاوی کوێری خانووەکانەوە درەختەکان ڕووت دەکاتەوە، ئاوێزانیان دەبێ و ئاوسیان دەکا.»(١٠)

باشلار پێی وایە: «کیمیاگەر بەشێوەیەکی سیمبۆلیک باس لە کەڵکەڵە دەروونییەکانی خۆی دەکات و ویست و شەهوەتەکان بە زمانی ڕەمز و خوازە دەڵێتەوە. یەک لەو دیاردانەی کیمیاگەر باوەڕی پێیەتی، گیانبینییە، بڕوا بەوە کە هەموو شتێک گیانێکی هەیە، شەهوەت و ئاوێک کە دەتوانێ منداڵێ بخوڵقێنێ کە ئەم گیانبینییە بەهادانانە و هەر بەهادانانێکیش بۆ دنیای واقیع یان دەرەوە لەوەڕا سەرچاوە دەگرێت کە بە شێوەیەکی نائاگایانە لە دەروونەوە بۆ ویستە سەرکوتکراوەکان بەها دابنێین.» (١) گیانبینی بۆ دار و با و بەهادانان بۆیان، دەبێ بەهادانان بۆ چ شتێک بێت لە دەروونداا؟ ئەو گوزارەیەش یارمەتی کاملبوونی نەستی دەقەکە دەدات. کەوابوو دەقی قووڵایی ئەم چیرۆکە دەتوانێ گێڕانەوەی بەیەکەوە نوستنی ژن و پیاوێک بێت کە هەر جارەی بەهۆیەک بە ناکامی دەگات. ئەو ناکامییە نە تەنیا بۆ کردەوەیەکی جنسی، بەڵکو باسی پەیوەندییەکی ڕۆحیشە. ئاگر بەتایبەت ئاگری مۆم بە کوژانەوە و هەڵبوونەوەی بەردەوام و بە پەلکێش کردنی کەسایەتییەکان تا سنووری خەیاڵ و لەیەک دوورخستنەوەیان، ئەم ئەرکە ڕادەپەڕێنێ. چارەنووسی ئەو دوو کەسایەتییە، چارەنووسی دوو مۆمە کە بەجیا دەسووتێن و گرەکەیان تێکەڵ نابێت. باشلار بە وردی ئەو بابەتە شی دەکاتەوە و دەگێڕێتەوە: «لە سەدەی هەژدەدا فیزیازانێک سەری دوو مۆمی لە یەک گرێ دا تا ئاگرەکەیان تێکەڵ بکات، بەڵام ئەو تاقیکردنەوەیە بوو بە هۆی گەورەترین چارەڕەشیی مرۆڤ، چونکە ئاگری ئەو دوو مۆمە لە نووکی شۆڵەیاندا سەربەخۆیی خۆیان پاراست» (١٢) باشلار ئەو سووتانە بەم شێوەیە لێک دەداتەوە: «ڕەمزی یەکەم، ژنێکە ئاگری گرتووە و دەسووتێ، بەڵام دەبێ هەر بە تەنیا بمێنێتەوە و هیچ نەڵێ، هەروەها ڕەمزی دووەم، پیاوێکە بێدەنگ و هیچ نەوێژ کە تەنیا دەتوانێ تەنیاییەکەی خۆی بەخت بکات.» (١٣).

ئەمە باسی ئەم ئاگرەیە لە چیرۆکی «ماڵی بەر با»دا کە لە هێمای جنسی بوونەوە بەرەو ئاوس بوون و هەرمان دەچێت. ئاگر لێرەدا ئێمە بەرەو غەریزەی ژیان پەلکێش دەکات، ئەگەرچی بەردەوام ڕووبەڕووی بێدەنگی و مەرگ دەبێتەوە.

لە کۆتاییدا دەمەوێ باسی ئەوە بکەم کە بۆچی سەرەڕای ئەوەی لەم چیرۆکەدا بەردەوام باسی ئاگر کراوە، خوێنەر بێ ئەوەی هەست پێبکات خۆی لەگەڵ «با»دا ڕووبەڕوو دەبینێتەوە؟ ئەوە بایە کە بەردەوام داگیرسانی ئاگر لە زەینی خوێنەردا خامۆش و چەق سڕینەوە (تمرکز زدایی) دەکات و دەیخاتە پەراوێزەوە. مەگەر ئاگر باس لە چ شتێکی یاساغ دەکات کە بۆ نەستی دەق ڕانراوە؟ تۆ بڵێی تایبەتمەندیی جنسی بوونی ئەم ئاورە لە لایەک و لەلایەکی تریشەوە ویستە ئایدیۆلۆژییەکانی ئەم جوغرافیا بچووکە- کە ئەم جۆرە باسانە بەکارەساتێک دەزانێ- نەبووە بەهۆی ئەم بە پەراوێزکردنەی ڕۆڵی ئاگر یان هەمان جنس؟

ئێرە شوێنێکە کە ئایدیۆلۆژی بۆ مانەوەی بۆنە کۆمەڵایەتییەکانی ئەم دژایەتییانە بێدەنگ دەکات، بەڵام هەر ئەو لادان و هاوئاهەنگییە لەتەک ویستە ئایدیۆلۆژییەکان، وەک دوو ویستی دژ بەیەک لە دەقێکدا و کەڵک وەرگرتن لە هێماکان هونەری نووسین دەخوڵقێنن.

سەرچاوەکان:

١- پی ییر کیرو، نشانەشناسی، ترجمە: محمد نبوی، تهران، نشر آگە، چاپ دوم، ص٢٥.

٢- ریتا اتکین سون، ریچارد اتکین سون، ارنست هیگارد، درآمدی بر روانشناسی، ترجمە: دکتر حسن مرندی، مرکز نشر دانشگاهی، تهران، چاپ اول، ص٣٨٧.

٣- گاستون باشلار، روانکاوی آتش، ترجمە: جلال ستاری، انتشارات توس، تهران، چاپ اول، ص٦٨.

٤- لە فۆلکلۆر وەرگیراوە.

٥- سولەیمان دڵسۆز، چیرۆکی ماڵی بەربا، گۆڤاری ڕامان، ژمارە(٩٢)، ل١٤٥.

٦- ژان پیر بایار، رمز پردازی آتش، ترجمە: جلال ستاری، نشر مرکز، تهران، چاپ اول، ص١٨٠.

٧- سەرچاوەی ژمارە(٥).

٨- هەمان سەرچاوە.

٩- هەمان سەرچاوە.

١٠- هەمان سەرچاوە.

١١- پێشەکی جەلال سەتاری بۆ سەرچاوەی ژمارە(٣).

١٢- گاستون باشلار، شعلە شمع، ترجمە: جلال ستاری، انتشارات توس، تهران، چاپ اول، ص٤٠.

١٣- هەمان سەرچاوە، ل٤٣.